

Udgravning ved Vilhelms Allé, Øster Hornum

Bebyggelsesspor fra ældre og yngre jernalder samt grubehuse fra vikingetid

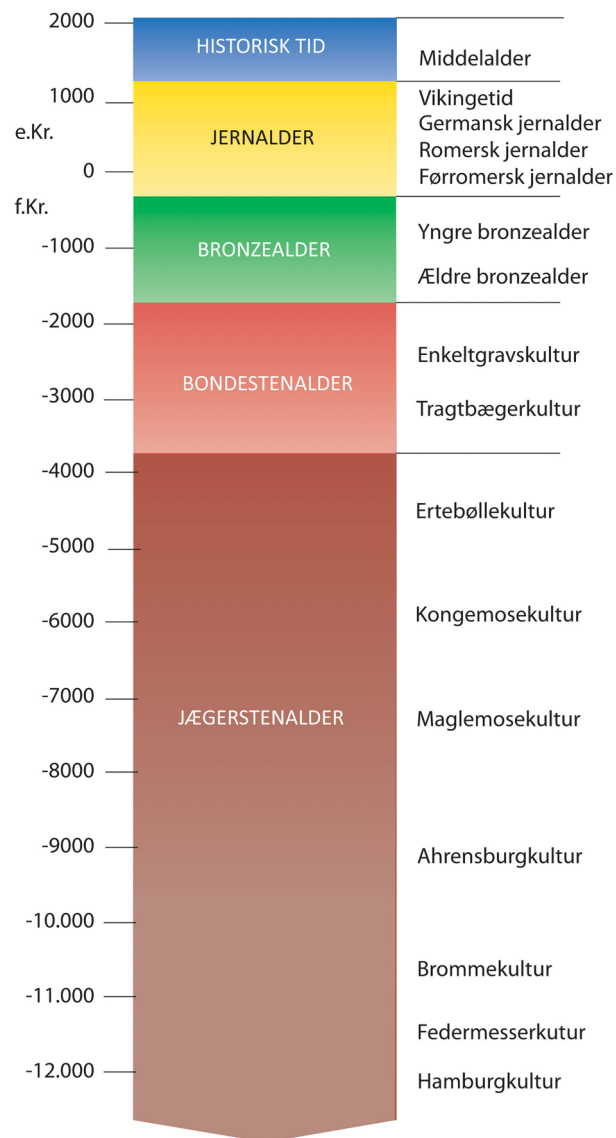
Arkæolog Cand. Mag. Line Thyrring Nielsen

Nordjyske
Museer
Vi giver historien liv

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Grubehuse	4
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

I Nordjylland er vikinger normalt noget, man forbinder med de kystnære områder bl.a. i forhold til sejlads og i forbindelse med de mange metalrige pladser langs Limfjorden. Udgravningen i Øster Hornum viser dog ikke så overraskende, at de også havde deres bopladser inde i landet, og at fundtyperne hér er de samme om end i en mindre målestok.

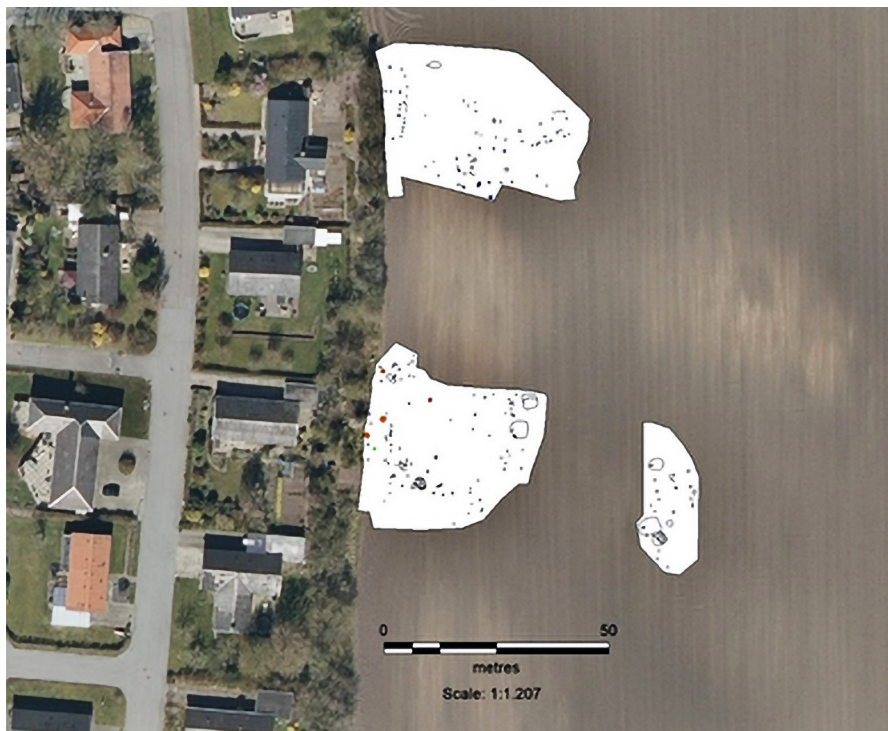
Undersøgelsens baggrund

Udgravningen var foranlediget af byggemodning af området ved Øster Hornum. Forud for dette blev der lavet en arkivalsk kontrol af området, som viste, at der er fundet flere detektorfund fra vikingetid, hvor der skulle byggemodnes. Dertil kommer, at man i forbindelse med en overflyvning havde observeret mindst 10 gruber eller grubehuse, der kunne tyde på, at der gemte sig bebyggelsesspor fra oldtiden på området. Sammen med områdets forhistorie, der især karakteriseres ved mange gravhøje i området vurderes det, at en forundersøgelse på stedet ville være med til at belyse og supplere vores viden om bebyggelsesstrukturen i området. Ved forundersøgelsen fremkom bebyggelsesspor fra ældre/ynge jernalder samt grubehuse fra vikingetid. I forbindelse med forundersøgelsen blev grøfter og jordbunker afsøgt med metaldetektor, hvor der bl.a. fremkom et fragment af et skålspænde, en mindre bronzebar og brudsølv. Udgravningen blev sat i gang i april 2021.

Lokalområdet i oldtiden

Det undersøgte areal ligger øst for Øster Hornum i et kuperet terræn i det nordvestlige Himmerland. Landskabet præges især af bakkedrag kombineret med smeltevandsdale, bl.a. er Øster Hornum anlagt ved en sådanne dal, og frem til 1880'erne var der stadig hede mange steder på disse bakkedrag.

På selve det undersøgte areal findes en mindre forhøjning i landskabet. Mht. fortidsminder, så domineres bakkedragene som nævnt især af overpløjede og fredede gravhøje. Galgehøj ligger således umiddelbart nord for området.

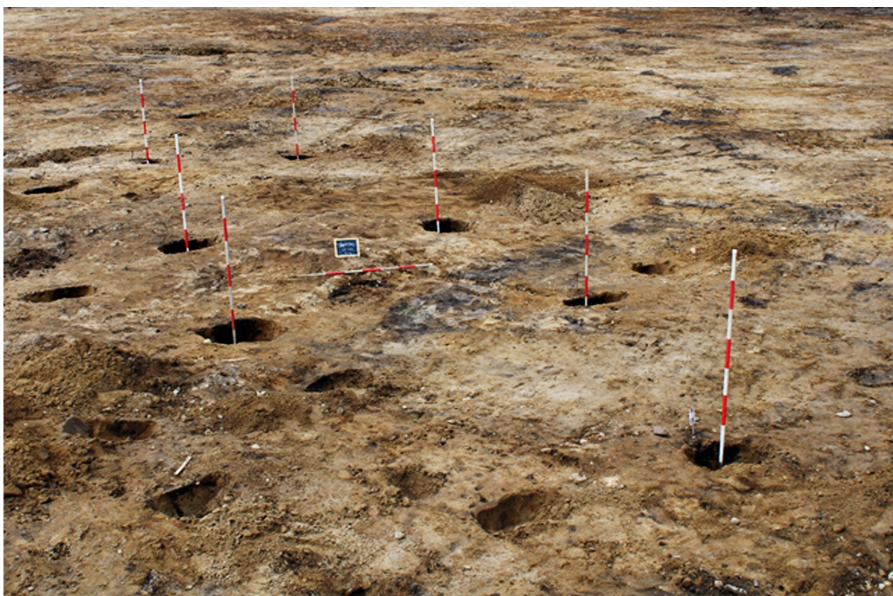

Figur 1. Ortofoto fra 2018 med udgravningsfelter markeret med sort streg og hvid baggrund og anlæg markeret med sort streg. Grubehuse ses i de sydlige felter som runde fyldskifter (©Geodatastyrelsen).

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der samlet set muldafrømmet 2.921 m² fordelt på to felter, hvoraf felt b dog er delt i to. Der blev fundet bebyggelsesspor fra oldtiden i alle felter.

Der blev i alt fundet spor efter seks treskibede huse fordelt på de to felter. Dertil kommer to såkaldte staklader eller 4-stolpeanlæg, hvor man måske har opbevaret korn, hør eller lignende. De treskibede huse var både tilnærmelsesvist Ø-V- og N-S-orienterede. Husene var primært defineret ved sporene efter husenes tagbærende konstruktion, men i nogle tilfælde var der også spor efter vægge i form af vægstolpehuller. Husene synes ud fra typologi og C14-dateringer at fordele sig på både ældre og yngre jernalder/vikingetid. Nogle af langhusene er dermed samtidige med pladsens grubehuse.

Figur 2. Fotoet viser et treskibet langhus markeret med landmålestokke i de tagbærende stolper. I den østlige ende af huset blev kun fundet en enkelt af de tagbærende stolper.

Grubehuse

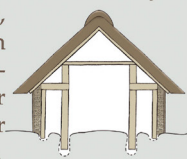
I felt b i den sydøstlige del af udgravningsområdet blev i alt udgravet fem grubehuse (figur 1). De fremstod forholdsvis ensartede i fladen som mørke ovale til rektangulære øst-vest orienterede fyldskifter. Fyldskifterne repræsenterer nedgravningen til husets gulv. I bunden af husgruben i hver gavl stod de tagbærende tagbærende stolper, der har holdt en teltformet konstruktion (figur 3). Husene varierer i størrelse, hvor det største er 4,5 m langt og 3,5 m bredt, mens det mindste er 3 m langt og 2,5 m bredt.

Figur 3. Til venstre rekonstruktion af et rundet grubehus, hvor de tagbærende stolper i hvor ende er placeret inden for nedgravningen. Til højre ses et tværsnit igennem grubehusets nedgravede gulv. De mørke lag er senere opfyldslag.

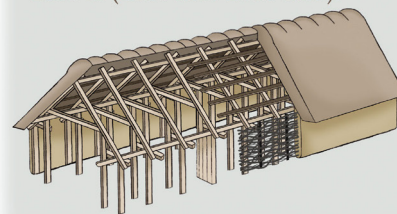
Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdsrum og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Grubehusenes funktion synes ud fra fundmaterialet hovedsageligt at være anvendt som vævehytter, men selvfølgelig har husene også indeholdt andre genstande, som man har brugt i dagligdagen. Ved udgravningen af det ene grubehus fremkom et næsten helt halvkuglekar i stolpehullet til den tagbærende stolpe. Der er ligeledes fundet rester af halvkuglekar i flere andre grubehuse. Halvkuglekar var det mest almindelige lerkar i vikingetiden, og det blev bl.a. brugt til madlavning og opbevaring. I samme grubehus blev desuden ved eftersøgning med metaldetektor fundet en afklippet dirhem (figur 4) i fylden og en jernkniv. Et andet grubehus indeholdt et forgyldt fragment af et skålspænde (figur 5).

Fundene er kendetegnet for vikingetiden, da dirhem er en arabisk mønt, der i løbet af vikingetiden fandt vej til Skandinavien. Sammen med fragmenterne af halvkuglekar, der ligeledes er kendetegnet for den yngre jernalder og vikingetiden, og C14-dateringer dateres grubehusene til yngre jernalder og vikingetid.

På bunden af tre af grubehusene blev fundet delvist hele og ubrændte vævevægte (figur 6.)

Fundene af vævevægte på grubehusenes bundniveau vidner om grubehusenes funktion som væveværksteder. I vikingetiden var der et stort behov for tekstiler bl.a. til sejldug, men også til tøj, teltdug og meget andet. Størrelsen og tyngden af vævevægtene kan bl.a. sige noget om selve tekstilproduktionen.

Fundet af en afklippet dirhem i A253 kan have været brugt som betalingsmiddel i løbet af vikingetiden og kan derved knytte handel til pladsen eller måske er fragmentet blot tabt i grubehuset.

Sammenfatning og perspektivering

Med fundet af bebyggelsesspor fra ældre jernalder og til vikingetiden samt områdets forhistorie med flere gravhøje i området, vidner det om betydelige bebyggelse og aktivitet på stedet gennem det meste af oldtiden. Huse, grubehuse m.m. udgør den nordligste del af et område, der har været bebygget siden bronzealderen. Bronzealderhøjene ved Frendrup Nihøje er bl.a. vidnesbyrd om dette og om en forhistoriske tilstedeværelse. Siden er bebyggelsen flyttet ned i en mindre lavning, hvor Øster Hornum i dag ligger placeret. Igen i den tidlige middelalder rykkede man op på en bakkekam og byggede kirken og sandsynligvis den middelalderlige bebyggelse.

Da udgravningen ligger helt op ad det nuværende Øster Hornum og et parcelhuskvarter, hvor der ikke er blevet forundersøgt før dette blev bygget, er der nærliggende at tro, at bebyggelsen fra oldtiden strækker sig ind under parcelhusene mod vest. Dette viser tre huskonstruktioner i udgravningsfeltet, der går ind under feltgrænsen. Ved en udgravning syd for Øster Hornum (ÅHM 7014), blev der ligeledes fundet let spredt bebyggelse, der skal dateres til oldtiden, hvilket tyder på, at oldtidens bebyggelse har ligget under det nuværende Øster Hornum.

Udgravningen er generelt med til at give et mere overordnet billede af bebyggelsen og aktiviteten i området og belyse bebyggelsesstrukturen og landskabsudnyttelsen i området, der formentligt har været kontinuerligt beboet siden bronzealderen og frem til den tidlige middelalder. Ydermere giver den nogle interessante perspektiver på vikingernes tilstedeværelse på pladsen, hvor der forgik jordnære aktiviteter som vævning, men hvor et brudstykke af et dirhem alligevel antyder både handel og rejseaktivitet.

Hvis du vil vide mere

Jensen, Jørgen. Danmarks oldtid. Bind 3, *Ældre jernalder 500 f.Kr-400 e.Kr.*

Jensen, Jørgen. Danmarks oldtid. Bind 4, *Yngre jernalder og vikingetid 400 e.Kr-1050 e.Kr.*

Sørensen, Anne Birgitte. Østergård. *Vikingetid og middelalder.*

Figur 4. Afklippet dirhem som er en arabisk sølvmønt fra vikingetid fundet i et grubehus.

Figur 5. Fragment af forgyldt skålspænde som blev brugt på kvindedragten fundet i et grubehus.

Figur 6. Hel vævevægt delt i to fra grubehus.

Udgravningsdata

Vilhelms Allé, Øster Hornum

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7442, maj 2021
- Fund & Fortidsminder: 120516-296, 312 og 313
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 21/02779
- Bygherre: Thomas Simoni
- Undersøgt areal: 2.921 m²

- Deltagere i udgravningen:
  - Arkæolog Line Thyrring Nielsen
  - Arkæolog Diana Windfelt-Schmidt
  - Arkæolog Philip Højen Brønnum Hansen

- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg